

ZODPOVEDNÉ RODIČOVSTVO

Bulletin Slovenskej spoločnosti pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo
Číslo 1/2006 marec 2006

OBSAH

Z redakčného stola 3

TÉMA:

Rodina – zrkadlo spoločenského vývoja

1 *Ako môže rodina ozdraviť spoločnosť* 4

2 *Hodnoty rómskej rodiny*

Informácie z domova 23

Informácie zo zahraničia 25

Stanoviská k aktuálnym otázkam 28

Vsadila by som na novú generáciu politikov

rozhovor s Dr. Gudrun Kugler-Lang, WYA-Europe

Bibliografické informácie 32

Motto:

Čo odkážeš nám, Bože,

na tejto zemehrude

poslušne dbalým Tvojich znamení?

...

Že máš na svete miesta,

na ktoré človek môže vstúpiť,

len ak je vzpriamený.

Milan Rúfus: Diagnóza Slovensko I

Z REDAKČNÉHO STOLA

Ľudstvo na svojej ceste dejinami prežilo početné civilizácie, odskúšalo si početné kultúrne a hodnotové systémy a na vlastnej koži si experimentálne odskúšalo veľmi rôznorodé spôsoby života. To všetko sa odohrávalo a odohráva v rôznom časovom a priestorovom ohraničení. Až novovek so svojimi ekonomickými a technickými možnosťami postupne pripravoval odbúravanie časových a najmä priestorových ohraničení. A tak na začiatku 21. storočia stojíme s úžasom aj bážňou pred javom ekonomickej a kultúrnej globalizácie. Jej špecifikom navyše je postmoderný charakter spoločnosti, s obrovskou dynamikou šírený a podporovaný prostriedkami masovej komunikácie a všemožnými technickými nosičmi informácií.

Nás zaujíma, ako sa darí v tomto postmodernom, globálnom spoločenskom pohybe inštitúcii rodiny. Doteraz si za tisícročia dejín vyslúžila úctu ľudstva ako prameň života, ako domov pre malých i veľkých, zdroj duchovného, sociálneho a fyzického zdravia každej spoločnosti. Na spomenutom technickom, kultúrnom a sociálnom pokroku, ktorý je pre ľudstvo pridanou hodnotou k jeho často úmornému úsiliu, nás preto zaujíma predovšetkým hodnotový charakter zmien a ich dopad na vývoj a akceptáciu hodnôt. Najmä ako sa tieto zmeny prejavujú na charaktere (kvalite a stabilite) vzťahov v tejto bázičkej štruktúre každej spoločnosti. Ak akýkoľvek pokrok ohrozuje kvalitu a stabilitu vzťahov v rodinách, potom nejde o pokrok v pravom zmysle slova, ale o úpadok. Ak technický pokrok ničí ovzdušie, pôdu a vodu, voláme všetci na poplach, lebo ide o našu holú existenciu. Ak dochádza k masovej destabilizácii manželstiev a rodín, čím sa ohrozuje životná perspektíva detí, so studenou racionalitou porovnáваме demografické trendy a ľahostajne konštatujeme viac alebo menej optimistické výroky o budúcnosti. Na poplach sa väčšinou nebije.

Azda sa ráta s teóriou „dna“, od ktorého sa dá v najhoršej situácii odraziť. Lenže to, čo platí v ekonomickej oblasti, nemusí analogicky platiť v oblasti vzťahov. Psychológia dnes už veľa vie o potrebe lásky v raných štádiách vývoja človeka, aj ako narušené vzťahy medzi rodičmi a deťmi prenášajú patologické zážitky do následných rodín. Demografia a prax ukazujú, že narušené vzťahy medzi generáciami súčasne pôsobia aj zmeny v demografickom vývoji. Tie majú svoj dopad na všetky spoločenské subsystemy: na hospodársky rozvoj, na oblasť vzdelávania, kultúry, na politiku domácu i zahraničnú, na šance pre mier a demokraciu...

Masívny rozvoj techniky a nových technológií prináša obrovské zmeny v spôsobe života všetkých skupín obyvateľstva, bohatých aj chudobných, členov rôznych národov a etnických skupín, domácich aj prisťahovalcov do európskych krajín z iných svetadielov. U nás na Slovensku nás nemôže nezaujímať, je dôležité poznať, ako tieto spoločenské zmeny pôsobia na rómsku komunitu, na rómsku rodinu.

Rodina je zrkadlom spoločenského vývoja. A nielen to, je aj jeho produktom. Ale vďaka možnosti človeka poučiť sa z chýb a vďaka jeho potenciálnej sile konvertovať návratom k prameňom hodnôt, je rodina aj liekom na omyly spoločenského vývoja. Preto sa zaujímate o šance rodiny odolávať a pretvárať postmoderné paradigmy na nové začiatky.

A pretože na život v rodine každý z nás má šancu byť odborníkom, veľmi by nás, vážení čitatelia a čitateľky zaujímali Vaše názory na prečítané i Vaše osobné skúsenosti. Mohli by sme ich v plánovanej rubrike Listáreň ponúknuť ďalej.

Vydavateľ

TÉMA

Rodina – zrkadlo spoločenského vývoja

AKO MÔŽE RODINA OZDRAVIŤ SPOLOČNOSŤ

Ing. Terézia Lenczová, CSc.

Výsledky sociologických výskumov, demografické trendy, správy masmédií i naše vlastné skúsenosti z prostredia, kde žijeme, ukazujú paradoxný obraz: napriek rastúcej bytostnej potrebe intimity a bezpečia rodiny v čase prevládajúcej individualistickej kultúry, práve v oblasti rodiny dochádza k destabilizácii vzťahov. Iba konštatovať, že niečo nie je s rodinou v poriadku a neľadať znamenia nádeje a nové východiská považujem za nekorektné, najmä voči mladej generácii. Znamením nádeje a novým východiskom pre rodinu 3. tisícročia je to isté, čo platilo pre rodinu predchádzajúcich tisícročí: umenie vzájomnej lásky medzi jej členmi. Vyžaduje to však určité úsilie, aby sme novým spôsobom pochopili, že rodina sa potrebuje obnoviť: aj v láske intímnej (grécky eros), aj v láske nezištnej a obetavej (grécky agapé).

Obraz rodiny v euro-americkej civilizácii je dedičstvom židovskej a kresťanskej kultúry, pramení z Biblie. Posvätné knihy Biblie, spoločné židom i kresťanom, podávajú celostný obraz o rodine: ako vzniká rodina, čo je rodina, aké má poslanie, zdôvodňujú nerozlučnosť manželstva, ukazujú, čo buduje vzťahy vzájomnej lásky a čo ich ohrozuje. Môžu nám preto poslúžiť ako zrkadlo, ako kritérium pre hlbšie pochopenie hĺbky a rozsahu zmien v oblasti rodiny, ku ktorým dochádza v súčasnom postmodernom období.

Medzi nimi osobitne kniha Genézy predstavuje poslanie človeka „podmaniť si zem“ a „naplniť ju“ veľmi aktuálne, moderne: dostali ho na počiatku muž a žena ako spoločnú úlohu. Každá civilizácia v histórii ľudstva i rôzne kultúry si vytvorili vlastnú interpretáciu úlohy muža a ženy a ich vzájomnej delby úloh v rodine i vo svete. Platí však, ako sa utvára tento pra-základný ľudský vzťah, taká je rodina.

1: Čo robí rodinu tak jedinečným prostredím?

1.1: Bohatstvo vzťahov – najmä dva pilierové vzťahy

Rodina vzniká na základe prirodzenej potreby každej ženy a každého muža dávať a prijímať lásku. Ak iné útvary v spoločnosti vystačia pre reguláciu vzťahov s úctou, korektnosťou, solidaritou, spoluprácou, rodina vzniká a potrebuje fungovať na vzťahu lásky. Láska v rodine v sebe obsahuje vzájomnú zodpovednosť, spolupatričnosť. Láska je podstatou a princípom rodinného života. Bez lásky rodina nedokáže normálne fungovať.

Vzťah muža a ženy je prameňom ďalších vzťahov v budúcej rodine. Podstatou a špecifikom ich manželského (partnerského) vzťahu je výlučnosť a trvalosť. Tieto atribúty dávajú vzťahu krásu rôznych prejavov lásky a ľudskej sexuality a schopnosť uniesť i veľké záťaže, napríklad prírodné a spoločenské katastrofy, choroby. Nové, módne, kvázirodinné formy spolužitia iba viac alebo menej simulujú tieto dve vlastnosti manželského vzťahu muža a ženy. Podstatou rodičovského vzťahu je odovzdávanie života, zodpovednosť za biologický, duchovný a sociálny rozmer jeho rastu a rozvoja na základe jeho vrozených dispozícií a osobnostných možností rodičov. Pre dieťa je veľmi potrebné, aby ho rodičia boli schopní prijať bez podmienok, také, aké je. Špecifikom rodičovského vzťahu je, že je prameňom základnej dôvery a zmyslu života dieťaťa a vytvára priestor pre rozvoj identity jeho osobnosti. Pre zdravý rozvoj osobnosti dieťaťa nesmie chýbať aj dobrý vzájomný vzťah medzi rodičmi, nielen láskyplný vzťah každého z rodičov k dieťaťu.

1.2: Uspokojovanie materiálnych a duchovných potrieb

Spoločné bývanie je súčasne výsostná potreba a aj jedna z hlavných charakteristík rodinného spolužitia. Okrem toho každá rodina potrebuje materiálne zabezpečenie, finančné prostriedky, aby mohla poskytnúť výživu, ošatenie, bývanie, náklady na dopravu a uspokojiť životné potreby svojich členov.

Rodina má v sebe dôležitý ekonomický rozmer, ktorý má najmä tieto tri dimenzie: a) rodina je komplexná spotrebná jednotka v oblasti hmotných a duchovných statkov; b) v období demografickej implózie (poklesu pôrodnosti) má rodina, najmä viacdetné rodiny, význam ako zdroj daňových príjmov štátu, použiteľných na budúcu realizáciu sociálneho zabezpečenia, na opateru starnúcej časti populácie; c) rodina sa neustále musí rozhodovať o alokácii svojich prostriedkov v podobe investičných rozhodnutí v prospech spotreby dnes alebo v budúcnosti, investícií do materiálnych alebo kultúrnych spotrebných statkov. Hlavná, typicky rodinná „investičná“ alternatíva sú deti, ich počet a časový odstup ich narodenia. Tieto rozhodnutia patria k výsostným právam a zodpovednostiam rodičov.

Medzi duchovné potreby členov rodiny patrí najmä potreba istoty a prijatia u detí i dospelých. Každý člen rodiny potrebuje mať svoje miesto v rodine, to platí najmä pre deti. Deti tiež primárne potrebujú prijímať cez príklad života rodičov (a okolia) duchovné a kultúrne hodnoty a ich zdravý stupnicu, aby boli schopné pochopiť zmysel života

1.3: Výkony špecifických rodinných funkcií

Bez nároku na úplnosť môžeme vymenovať tieto hlavné rodinné funkcie: prokreatívna, lebo rodina je prameňom ľudskeho života, ochranná – ochrana vo fyzickom, citovom a sociálnom zmysle, ochrana ducha aj tela, nielen detí, ale aj dospelých, zdravých a najmä chorých alebo telesne či duševne postihnutých. Ekonomicko-zabezpečovacia funkcia vyjadruje

ekonomický rozmer života rodiny, kde možno hovoriť o rodinnom rozpočte, spotrebe, investíciách, službách, ktoré šetria výdavky rodiny a o rôznych formách kompenzácií z verejných zdrojov na náklady rodiny spojené s výchovou detí alebo za nevyužitú možnosť zárobku v záujme detí atď. Výchovno- socializačná funkcia je učenie sa na vzoroch ľudí, ktorí pre dieťa sú (alebo by mali byť) prirodzenou autoritou, ktorí uvádzajú dieťa do sveta kultúrnych a duchovných hodnôt a do vzťahov mimo rodiny. Funkcia regulácie sexuálneho správania vyjadruje členmi rodiny slobodne vnútorne akceptovaný alebo spoločenskými vonkajšími normami motivovaný poriadok vo vzťahoch medzi príslušníkmi oboch pohlaví v rodine. Tieto tri formy prejavu rodinného života sa odohrávajú v určitej skrytosti pred vonkajším prostredím. Môžeme ich graficky znázorniť kruhom, ktorého obsah predstavujú.

Obvod kruhu (symbol prsteňa) vymedzuje hranice priestoru rodinnej intimity. Táto hranica dráždila a dráždi každú totalitu – od starých Sparťanov, komunistov až po zvedavé masmédiá dnes, lebo to, čo sa deje vnútri rodiny sa nedarí ľubovoľne ovládať. Čím viac sa však stáva, že rodinu zakladajú osobnosti citovo a morálne dezintegrovane, osobnosti egoistické, narastá žiaľ potreba, aby verejná moc občas vstupovala za túto hranicu.

Čo môže podstatným spôsobom narušiť hranicu rodinnej intimity? Sú to predmanželské promiskuitné spoluzitie, ktoré je neverou budúceho partnerovi, manželská nevera a jej finálny produkt rozvod. Aj pornografia môže znamenať určité narušenie rodinnej intimity. Aj in vitro fertilizácia s jej právnymi a etickými problémami de facto prekračuje túto hranicu.

2: Výmena „darov“ medzi rodinou a spoločnosťou

2.1: Rodina seba a tým aj spoločnosti

Rodina sa navonok zviditeľňuje cez svojich jednotlivých členov a cez nich významne ovplyvňuje humánnu kvalitu spoločnosti. Prostredníctvom členov trojgeneračnej rodiny sa obohacuje sieť vzťahov v rodine o medzi generačné, súrodenecké a príbuzenské vzťahy. Graficky to môžeme vyjadriť opísaním štvorca na obraz kruhu. Každý vrchol štvorca predstavuje členov rodiny: ženy-matky, muži-otcovia, deti a mládež a seniori. Tieto vrcholy (môžeme si ich predstaviť ako šípky vo tvare pravého uhla, ktoré vyjadrujú vyžarovanie vplyvu rodiny do jej spoločenského okolia).

Vzťahy vzájomnej lásky, spolupráce, spoločnej zodpovednosti, ktoré budujú medzi sebou ženy a muži, **rodičia, manželia** sú nielen zdrojom základnej životnej dôvery pre ich **deti**. Sú pre nich modelom ich vlastnej rodovej identity a modelom ich budúcej rodiny. Deti potrebujú zo strany rodičov ako podmienku akceptácie seba, sebadôvery a sebaúcty bezpodmienečné prijatie zo strany rodičov. Prirodzená autorita rodičov je najúčinnnejším mostom pre odovzdávanie duchovných a kultúrnych hodnôt deťom, pre budovanie ich vnútornej osobnostnej rovnováhy, zručností v ich sociálnej komunikácii. Trvalý dialóg s rodičmi je pre mladých ľudí základom ich osobnostnej formácie a socializácie, motívom pre poznávanie, pochopenie a účasť na pretváraní vonkajšieho sveta. Pre rodičov je to šanca, škola dozrievania na tolerantné a empatické osobnosti, vážiace si slobody a hodnôt druhých ľudí.

Prítomnosť **seniorov** v rodine je školou života a solidarity pre mladých, je zdrojom zmysluplnosti staroby a silou pre znášanie jej tienistých stránok.

Toto bohatstvo vzťahov a láskyplný spôsob ich prežívania robí z rodiny prameň tvorivého, osobnostno – integračného, participatívneho a iných foriem **ľudského potenciálu** (Potůček Martin, 1990). Znamená zdroj **ľudského kapitálu**, ktorý najúčinnnejšie usporadúva a využíva výrobné sily a zdroje prírody (Wingen Max, 2001) v rámci spoločnosti. Osobnosti formované a socializované v prostredí zdravej rodiny sú nádejou pre vznik **sociálneho kapitálu**, ktorý podľa Roberta Putnama (USA), nositeľa Nobelovej ceny za ekonómiu, vzniká na vzťahoch dôvery a spolupráce v sieti spoločenskej organizácie.

Ak niektoré rodiny zlyhávajú vo svojich vnútorrodinných vzťahoch a funkciách, neznamená to len ochudobnenie ich členov a celej spoločnosti o vyššie spomenuté rozvojové efekty. Vždy to znamená dodatočnú záťaž pre spoločnosť, ktorá musí absentujúce efekty nejakým spôsobom kompenzovať a postarať sa o problémových ľudí, ktorí prichádzajú z problémových rodín.

Po vzťahoch vlastných zdravej rodine prirodzene túžia všetci členovia rodiny, o tom hovoria sny detí z detských domovov a odborníci na oblasť detskej a vývinovej psychológie (Matejček Zdeňek, 1996 ai.), výskumy hodnotových orientácií a životných plánov mladých ľudí, rozvodové archívy, výpovedi starkých v zariadeniach sociálnej starostlivosti. Jednou z prekážok pre ich vznik je nedostatočná osobnostná príprava mladých ľudí na manželstvo a rodičovstvo, zlyhania ich rodičov alebo nevhodné prostredie v škole a rôzne podmienené osobnostné, morálne zlyhania mužov a žien.

Jedným z problémových, na rodinné vzťahy pôsobiacich prostredí však je alebo môže byť samotná spoločnosť.

2.2: Spoločnosť rodine a tým aj seba

Zostaňme pri grafickej predstave kruhu a okolo neho opísaného štvorca, ktorého vrcholy predstavujú jednotlivých členov rodiny. Ak cez vrcholy štvorca vedieme šípky v smere do stredu kruhu, zobrazíme nimi vplyv spoločenského vonkajšieho prostredia, ktoré vplýva na rodinu prostredníctvom pôsobenia na jej jednotlivých členov. Okrem toho pôsobí spoločnosť, jej kultúrna atmosféra, ekonomická rozvinutosť a politická kultúra aj na rodinu ako celok.

Prevažne pozitívne pôsobenie:

Spoločnosť cez orgány štátu a orgány miestnej samosprávy podporuje rodiny pri zabezpečovaní ich bytových a sociálno – ekonomických podmienok života. Pomáha zabezpečovať vzdelanie, zdravie, sociálne a i. služby pre rodiny. Najúčinnnejšia

pomoc je však pomoc k svojpomoci, aby sa rodiny nestali sociálnymi pacientmi štátu, ale aby si mohli budovať svoju budúcnosť vlastnou prácou. Preto rodinná politika štátu má vytvárať iba rámcové politické, právne a ekonomické podmienky. Rodinná politika na úrovni samosprávnych orgánov vytvára rôzne rodinné programy a projekty, na ktorých môžu jednotlivé rodiny aktívne participovať. Cirkvi a odborné a dobrovoľnícke združenia pomáhajú rodinám výchovnou a poradenskou činnosťou v procese výchovy ich detí, osobnostnou formáciou dospelých a v oblasti sociálnej pomoci. Masmédiá v spoločnosti sú vzácnym zdrojom poznatkov a informácií pre všetkých členov rodiny, ktoré môžu obohatiť ich vzájomnú komunikáciu, ale môžu ju aj tlmiť až umŕtvieť. Ak sa v rodine venuje elektronickým masmédiám priveľa času, nezostáva priestor na dialóg, na zdieľanie si vlastných zážitkov a názorov. Ak deti aj dospelí nedokážu selektovať ponuku najmä komerčných masmédií, vstupuje do rodiny táto veľmoc ako cudzí až nebezpečný prvok, ktorý dáva prežívať virtuálnu realitu aj vo veľmi surovej podobe násilia.

Prevažne negatívne pôsobenie:

Nový, postmoderný prístup k hodnotám, ktoré sa dotýkajú rodiny, a celková atmosféra spoločnosti pôsobia na rodinu ako prirodzenú inštitúciu často rozporne...(Trizuljaková Eva, 2001). To, čo prináša **postmoderná kultúra**, sa v mnohých smeroch odlišuje od tých hodnôt, ktoré by sme nazvali ako „prirodzene zakotvené“ potreby človeka (Smelý Igor, 1997, 2002).

Sú to často pokusy človeka experimentovať – s použitím nových možností poznania, komunikácie, výroby, myslenia – s vlastnou ľudskou fyzickou a psychickou prírodou. Niekedy až na hranice duševného zdravia. Veľké a prevratné objavy v oblasti ľudskej reprodukcie a medicíny nevyklúčujú aj možnosti ich zneužitia, ak s nimi narábajú ľudia, ktorí nie sú osobnostne a morálne zrelí.

V oblasti vzťahov mužov a žien, sa preferujú silné a momentálne zážitky. Vplyvom sexuálnej revolúcie sa v tejto oblasti ponúkajú konzumné a hedonistické ciele, šíria sa obavy z trvalých záväzkov, čím sa oslabuje hodnota manželstva a manželskej vernosti, hodnota obety sa považuje skôr za slabosť ako za silu ducha a pod. Mužov konzumná kultúra a jej zabezpečovanie na maximálny úväzok oberá o veľkú časť ich rodinného života a tak ich ohrozuje zdravotne aj sociálne. Nedostatok času pre rodinu, pre kontakty s deťmi, aby prijímali od nich nehu a prejavovali im svoju lásku ohrozuje mužov rôznymi patologickými prejavmi v ich rodinných vzťahoch.

Ak chýba spolupráca a spoločná zodpovednosť zo strany mužov, ženy sa cítia v rodine neslobodné a ukrátené o vlastné formy sebarealizácie. Preferovaním kariéry a bohatstvom ponúk konzumnej spoločnosti oslabená úcta k materstvu a otcovstvu v spoločenskej klíme tento pocit umocňuje. Trh práce totiž uprednostňuje ženy, ktoré nemajú rodinné záväzky – deti sa na trhu práce často vnímajú ako záťaž, ako prekážka pracovného výkonu. Táto skutočnosť však umožnila rozvinúť celý systém opatrení na zladzovanie rodičovských a pracovných rolí rodičov, je trvalou výzvou pre vylepšovanie rodinnej delby práce medzi matkami a otcami v ich spoločnej zodpovednosti za rodinu a výchovu detí. A je výzvou pre odvážnych rodičov – pokiaľ im to je aspoň trochu možné – aby prechodne uprednostnili dobro detí, kým sú malé, pred efektom dvoch príjmov v rodine.

Vo vzťahu k deťom a mládeži sú hmotné hodnoty často prvou voľbou a dieťa, deti prichádzajú v poradí druhom a stále častejšie iba v jednom „exemplári“. Navyše nové vedecké objavy a možnosti v oblasti ľudskej reprodukcie a prenatalnej diagnostiky vyvolávajú otázky: Ak má rodič možnosť si vybrať aj „parametre dieťaťa“, pri celkove oslabenej úcte k ľudskému životu v niektorých jeho fázach, neposilní to v ňom pocit vlastníctva a nevyvolá nechotu prijať dieťa s neželanými vlastnosťami? Prečo tak rastie počet týraných a zneužívaných detí?

Vedecké objavy v oblasti komunikácie, najmä internet, otvorili deťom a mládeži netušené možnosti a obzory. Súčasne ich však zahltili takým množstvom informácií, že je nad ich sily ich v sebe utriediť, aby boli na osoh nie na škodu ich osobnostnému rozvoju, aby ich dokázali selektovať podľa ich morálnej a odbornej kvality. Ako sa môžu deti a mladí ľudia zorientovať v pestréj ponuke hodnôt a postojov, prezentovaných internetom a komerčnými elektronickými i tlačnými masmédiami? Bez čestnej a láskavej pomocnej ruky dospelých, ktorí sú zorientovaní v hodnotách a majú určitú životnú múdrosť, to mladí ľudia ťažko dokážu.

Napredujúca konzumistická kultúra zdôrazňuje hmotné hodnoty a individualizmus, čo môže znehodnocovať medziľudské vzťahy. A práve vzťahy sú pre deti, pre ich rozvoj potrebné rovnako ako chlieb a vzduch. Ako pomôcť rodičom, aby im mohli byť v tejto situácii zodpovednými sprievodcami v ich dospievaní?

Objav umelej regulácie počatí mal byť pomocou pre ženy, pre rodičov, aby mohli slobodne rozhodovať o počte a časovom odstupe narodenia detí. Pokiaľ ho však používajú ľudia egoistickí a osobnostne nezrelí, nemôže sa stať jednou z príčin necitlivého prístupu k ženám, zámienkou k ich zneužívaniu až týraniu, ktorých počet tak narastá? Podobný rozpor medzi rozvinutosťou techniky a nedostačujúcou úrovňou jej konzumentov môže postihnúť aj iné oblasti ľudských vzťahov v rodine. Ako hovoria výsledky amerických výskumov z konca 70. rokov, predčasné, osobnostne nezrelé sexuálne spolužitie adolescentov podporuje sklony k promiskuitnému správaniu. Podľa výsledkov slovenského výskumu z roku 1997 tento štýl života disponuje mladých vo zvýšenej miere k záujmu o drogy(Lukšík Ivan, Popper Miroslav, 1997). Ako zvrátiť hrozivý trend nárastu výskytu syndrómu rizikového správania sa (SRS) u detí a mládeže, ktorý vyvoláva prudký nárast a prevažujúci podiel úmrtnosti mladých ľudí z behaviorálnych dôvodov (Hamanová, Jana, 2001)? Tu výskumy hovoria jednoznačne: najlepšou prevenciou je zdravá rodina. Avšak na druhej strane jednou z vážnych príčin výskytu SRS je absencia zdravej rodiny u postihnutých detí. Čiže problémová rodina je príčinou choroby, zdravá rodina je liekom.

Ak urobíme bilanciu vyššie spomenutých prejavov negatívneho vplyvu zo strany postmodernej kultúry spoločnosti na rodinu, možno by sa to dalo zhrnúť slovami: Ak sme si otrávilí spodné vody, prečo sa hneváme na studne?

2.3: Zmeny v pohľade na rodinu

Rodina je bazálna inštitúcia spoločnosti. Je predmetom skúmania mnohých vedných disciplín a tie v snahe uchopiť podstatu, sa ju snažia pre svoju potrebu definovať. Napríklad pre sociológa je rodina „bio-psycho-sociálna jednotka“ (Guráň, Peter, 1994), pre teológa je rodina „dôverné spoločenstvo života a lásky“ (Familiaris consortio, čl. 17).

Psychológia a najmä vývinová psychológia vedia veľa o základných potrebách dieťaťa: najmä o bytostnej potrebe lásky od obidvoch rodičov a ich vzájomnej lásky ako podmienky pre získanie základnej životnej dôvery, aj o ich prirodzenom a optimálnom uspokojovaní v stabilnej rodine otca a matky. Deti by nám dokázali najpresnejšie povedať, koho potrebujú, kto je pre nich rodina.

Aj štát si potrebuje rodinu nejako vymedziť, napríklad „spoločne posudzované osoby“ je definícia užívaná pre určenie druhu a výšky sociálnych dávok rodinám a členom rodín, pre potreby sociálnej a rodinnej politiky.

Rozporné chápanie úlohy štátu v otázkach rodiny

Tu treba zdôrazniť: Štát rodinu nezakladá, vzniká slobodným rozhodnutím žien a mužov, z ich prirodzenej potreby lásky dávať a lásku prijímať. Pre vzácne efekty rodiny, spoločenské (príchod detí) i individuálne (usporiadaný život mužov a žien) ju však štát morálne, kultúrne i ekonomicky podporuje. Štát je povinný rešpektovať jej relatívnu autonómiu a vytvárať rodinám rámcové životné podmienky. Význam rodiny potvrdzuje i zákonmi, ktorými stanovuje základné pravidlá hry vo vzťahoch v rodinách, v právach a zodpovednostiach členov rodín. Stabilita rodín z hľadiska detí je podstatná podmienka pre rozvoj detí, preto štát vo väčšine európskych krajín v ústave zakotvuje ustanovenie podporovať rodinu, manželstvo a rodičovstvo.

V chápaní vstupu štátu do sféry rodiny sa v európskych krajinách i na Slovensku prejavuje nekonzistentný mix socialistickej paternalistickej úlohy štátu voči svojim občanom, voči rodinám a liberálnych hodnôt. Volá sa totiž po stále väčšej účasti štátu prostredníctvom sociálnej politiky na odbremenení členov rodiny od hrozby chudoby, ale aj od niektorých dôležitých funkcií vnútorodinnej solidarity. Volá sa po intenzívnejšej podpore „diverzifikovaných foriem rodinného spolužitia“ zo strany štátu prostredníctvom sociálnej politiky (Kvapilová Erika, 2001).

V oblasti vzťahov medzi ženou a mužom sa zasa uprednostňuje liberalizácia osobných rozhodnutí partnerov, napríklad sloboda odmietnuť verejné deklarovanie vzájomnej zodpovednosti, manželskej zmluvy, aby štát ani prostredníctvom zákona nemohol podporovať stabilitu partnerských vzťahov v prospech detí.

Prejavuje sa silný politický a kultúrny tlak, aby sa „ochranná značka“ rodina aplikovala – v mene ľudských práv a v mene tolerancie, ale najmä pre aplikáciu opatrení rodinnej politiky a sociálnej politiky na všetky formy spolužitia mužov a žien. Zvykne sa vymenúvať veľké množstvo údajne nových „rodinných foriem“, napríklad rodiny s jedným rodičom. Tie však môžu mať rôzne histórie vzniku, s rôznymi dôsledkami: ak sú to rodiny po úmrtí jedného z manželov, ten manželský partner zostáva v spomienkach súčasťou rodiny; ak sú to rodiny po rozvode, spomienky sa zvyknú zámerne vymazávať; ak sú to slobodné matky, otec tu absentuje pre vlastnú nezodpovednosť. U rodín s jedným rodičom je nový len ich zákratný nárast z dôvodu rastúceho počtu rozvodov.

Skutočne „novou“ formou spolužitia, ktorá si nárokuje na titul rodina sú nezáväzné spolužitia (kohabitácie), odmietajúce verejné deklarovanie vzájomného záväzku v predstave, že ide o čisto súkromnú vec. Spolužitie mužov a žien na základe ich slobodného spoločného rozhodnutia je potenciálnym prameňom nového života. A nový život je darom nielen pre rodičov, ale aj pre spoločnosť. Druhou „novou“ formou spolužitia, ktoré si nárokuje na označenie rodina, sú homosexuálne spolužitia, v ktorých sú prítomné deti.

Zmenené pozície žien a mužov – posun k rovnocennému partnerstvu a k spolupráci.

V knihe Genesis (1,28-29) Boh ukladá spolu mužovi a žene vládu nad zemou a jej darmi. Toto spoločné vládnutie nad svetom bolo počas histórie ľudstva rôzne vykladané. Jednak sa spontánne uplatňoval práve v rodine princíp del'by práce, čo je princíp veľmi múdry. V oblasti ekonomickej je základom pokroku. Ale jeho striktné uplatňovanie vo vzťahu medzi mužom a ženou, ktorí majú spoločnú úlohu podmaniť si svet odsudzuje a uzatvára muža do jedného sveta: sveta práce, politiky, vojny, sexuálneho panstva a všeličoho iného. A ženu uzatvára do druhého sveta: sveta rodiny, solidarity, altruizmu a pod. Ak dokážu spolu komunikovať o svojich svetoch a vzájomne si pomáhať, je to tá spoločná vláda nad svetom. Ak sa usídlia každý vo svojom svete, stratia vzájomný kontakt, vládnu sami. Toho druhého do svojho sveta nevpustia - a to je nebezpečné! Z toho ťaží súčasný feminizmus svoje tromfy, keď hovorí o účasti žien na moci mužov, o boji o moc.

Ženy a muži sú každý iný, svoju účasť na spoločnom vládnutí majú inú, primerane ich osobnostným darom. Majú aj svoje osobité pokušenia: apoštol Pavel to v Liste Efezanom veľmi pekne povedal ženám i mužom: „Buďte si **navzájom poddaní** v bázni pred Kristom... Ako je cirkev poddaná Kristovi, tak vo všetkom aj ženy mužom“. Je to anticipácia súčasného poznania o ženách, že majú vyššiu sociálnu inteligenciu (EQ=emočný kvocient), že sú viac komunikatívne, empatické, vedú rýchlejšie odhadnúť druhého človeka, majú spravdliu citovejšie prejavy. To všetko sú vlastnosti, ktoré ženy môžu zvädzať k tomu, aby si svojou šikovnosťou a diplomaciou presadzovali svoje záujmy bez ohľadu na muža. Výzva „byť poddané vo všetkom mužom **ako** cirkev Kristovi“ je úloha láskou sa zjednotiť s mužom na plnení jeho úloh, nielen svojich vlastných záujmov.

Mužom apoštol Pavel hovorí toto: „ Muži, milujte svoje ženy tak, **ako** Kristus miloval cirkev a vydal za ňu seba samého.“ Špecifickým pokušením mužov totiž môže byť ich vedomie sily, moci, suverenity, z čoho môže prameniť ješitnosť a sebeckosť. Príkaz milovať svoje ženy **ako** Kristus cirkev mužov oslobodzuje od tohto nebezpečenstva. Takto sú obidvaja, muž i žena, chránení pre lásku, pozvaní k láske nového typu, čo je vyjadrované gréckym slovom agapé, v zmysle nesebecká, nezištná láska.

Mnohí odborníci a odborníčky sa domnievajú, že masívne spoločenské zmeny vôbec a najmä v prostredí rodiny dali do pohybu práve ženy svojou snahou, často až bojovnou snahou, podieľať sa vďaka svojim schopnostiam, vzdelaniu, šikovnosti na vláde nad svetom. A v tej snahe vyrovnáť sa mužom v účasti na rozhodovaní sú niekedy ochotné sa zriecť aj daru materstva. Možno nie sú tí odborníci a odborníčky až tak ďaleko od pravdy...Ale nie sú na tom vinovatí (aj) muži, že ženy musia za svoju spoluúčasť bojovať? Žena má svoje poslanie, ako aj muž má svoje poslanie. Ale ak vynecháme to **spolu**, narúšame rovnováhu, ktorú Boh tak nádherne vymyslel a ohrozujeme rodinu.

Ako to „spolu“ realizovať? V neustálom dialógu, v láske a vzájomnom pochopení medzi konkrétnym mužom a konkrétnou ženou sa dá nájsť spôsob, ako uplatniť ženine i mužove dary pre rodinu, pre spoločnosť. Neslobodno sa nechať donútiť prostredím, že všetko: materstvo, práca v povolání, prípadne účasť na veciach verejných sa musia stihnúť odrazu. Tieto „životné rozvojové stratégie“ (Lenczová T., 2003) si muž i žena potrebujú spoločne dohodnúť a načasovať podľa potreby svojej rodiny, v slobode a spoločnej zodpovednosti. „ Všetko má svoj čas a svoju chvíľu, každé úsilie pod neбом“ hovorí sa v knihe Kazateľ (3,1).

Na konferencii, organizovanej Univerzitou Konštantína Filozofa v Nitre Rodina na prelome tisícročia v Bratislave v roku 2005 odznela veta: „Základný konflikt ženy je medzi materstvom a profesiou.“ Práve tento konflikt je možné riešiť iba spoločne, postupnosťou radenia rozvojových stratégií. Trojsmenná záťaž žien za socializmu nám dala všeličo pochopiť... Nie je to azda natoľko konflikt, ako skôr výzva, veľmi tvorivá výzva pre ženy i mužov.

Hovorí sa o strate identity muža, ako odpoveď na obrovské posuny v identite ženy. Odborne je to veľmi závažná téma. Vzájomná láska, vzájomná pomoc a spolupráca mužov a žien, manželov, ukazuje riešenie. Majú šancu znova nájsť svoje spoločné poverenie realizovať vládu nad svetom. A tak nájdú svoju novú identitu muži aj ženy (Zulehner M. Pavol, 2003)

2.4: Dôsledky prijatia hodnôt „novej rodinnej kultúry“

Propagovaná „nová rodinná kultúra“ vyššie uvedenými a ďalšími princípmi masívnym spôsobom mení postoje k rodinným hodnotám, správanie v oblasti rodinného života a spôsob života rodín, najmä:

- Odmietanie sobášov v mene individuálnej slobody, posun narodenia detí do neskoršieho veku manželov, partnerov v mene nového spôsobu života, respektíve nového poradia priorit: najskôr hmotné zabezpečenie, rozvoj kariéry, potom – ak vôbec – dieťa, deti.
- Masívny pokles pôrodnosti, ktorý so sebou prináša zabrzdenie náhrady generácií, starnutie populácie so všetkými ekonomickými a sociálnymi i zdravotnými dôsledkami. Tvrdenie, že pokles manželskej plodnosti (lebo klesá sobášnosť) sa dá nahradiť nemanželskou plodnosťou, demografi považujú na základe štatistických dát za nepravdivé (Pastor, Karol, 2002, 2003).
- Liberalizáciu rozvodov (rozvody dohodou, bez vstupu verejnosti), keď nie je treba popracovať na vylepšení a udržaní vzťahu, prináša nárast psychických traum pre deti, stratu domova, stratu (či vôbec nezískanie) základnej životnej dôvery u detí, u adolescentov frustráciu a oslabenie istoty, že život má zmysel s často tragickými následkami. „Rozpustnosť“ rodín v mene „práva na rozvod“ oslabuje výchovný efekt rodiny, výchovu k vyšším hodnotám a k hodnotám vôbec.
- Totálnu akceptáciu potratov vo verejnej mienke, ich predefinovanie na právo matky (otec, nejaké právo otca sa v tejto súvislosti nespomína) rozhodovať o vlastnom tele. Spolu s poklesom počatí potraty vedú k výraznému celkovému poklesu pôrodnosti, čím je ohrozená sebareprodukcia spoločnosti. Mení sa tým štruktúra populácie s vážnymi ekonomickými a sociálnymi dôsledkami, čo vplýva spolu s poklesom pôrodnosti na destabilizáciu všetkých spoločenských subsystémov: školského, zdravotníckeho, ekonomického, sociálno-dôchodkového, sociálno-príspevkového, daňového, na systém kultúrny. S poklesom počtu detí musí rásť prílev imigrantov, ktorý bez dlhodobejšej výchovnej prípravy občanov danej krajiny môže viesť k destabilizácii spoločnosti.

Toto všetko sú vážne výzvy, spôsobené oslabením stabilizujúceho, sebaregulačného, pozitívne motivujúceho pôsobenia rodiny. Je treba o nich hovoriť! Nie preto, aby sme sa strašili, aby sme nútili občanov a občianky meniť správanie v prospech záujmov spoločnosti, štátu. Ide o viac, o budúcnosť demokratického systému, možno aj civilizácie. Každý dospelý človek má právo poznať dôsledky svojho správania v čase verejného ohrozenia. Profesor Pavol M. Zulehner, sociológ a teológ z Viedenskej univerzity, na základe dlhodobého výskumu rodinných hodnôt v strednej a východnej Európe, s osobitným zameraním na postavenie mužov v rodine k tejto situácii hovorí: „Ak zostanú rodiny také, aké sú teraz, dosiahneme nefinancovateľný terapeutický a policajný štát. Preto investujme do rodiny!“ (Zulehner Paul M., 2003)

3. Ako môže rodina ozdraviť spoločnosť a tak prekonávať rodine nepriaznivé

(family non-friendly) vplyvy?

- Rodina je založená na prirodzenej potrebe každého muža a každej ženy v slobode a vzájomnej zodpovednosti lásku dávať a lásku prijímať. Je založená na sile príbuzenských vzťahov, ktoré silou rodinnej spolupatričnosti chránia človeka v ťažkých životných situáciách pred ohrozením, vykoreniením. Prirodzená rodinná solidarita medzi príbuznými, medzi generáciami je vlastne základným modelom pre budovanie spoločenskej solidarity. A charakter rodinných vzťahov môže poslúžiť ako model, ako ozdraviť spoločenské zdravotnícke, vzdelávacie, školské, sociálne, hospodárske inštitúcie, aby boli na mieru človeka. Lebo všetky tieto činnosti (ochrana zdravia, rozvíjanie poznania, pomoc v núdzi a opustenosti a pod.) rodina spontánne a samozrejme vykonáva voči svojim členom.
- Základný pilier kresťanskej viery, kríž ako znamenie oslobodenia človeka od mravného zla skrze lásku Boha k človekovi až po poníženie Krista na kríži (List Filipanom, 2,8), nám do súčasnej situácie našej rodinnej kultúry hovorí veľmi cennú pravdu v paradoxnej podobe: každú náročnú výzvu v živote jednotlivca i v dejinách ľudstva i každú krízu je možné prijať aj ako šancu, využiteľnú na vzopnutie síl, na nové začiatky, na konverziu k novým, lepším riešeniam.
- Aj v negatívnom pôsobení postmodernej kultúry voči rodine (vedomom či zámernom? to ukáže história) je možné paradoxne vnímať šance na nové začiatky:
 - Súčasné spochybňovanie manželského záväzku sa môže premeniť, vďaka svedectvu usporiadaných, zdravých (v tom azda najmä) kresťanských rodín, v nové zhodnotenie manželstva.
 - Spochybňovanie tzv. neproduktívnych fáz ľudského života v spoločnosti zameranej na výkon môže viesť vďaka nasadeniu sa nezištných ľudí k prehĺbeniu solidarity voči starým, chorým a ešte nenarodeným ľuďom (hospicové hnutie, ochrana nenarodeného života, hnutie na ochranu životného prostredia pre budúce generácie).
 - Sťaženie (často i zhoršenie) výchovného prostredia v rodinách vplyvom problematických ponúk masmédií, adresovaných deťom a mládeži, môže viesť k väčšej spolupráci medzi rodinami, k výmene skúseností a poznatkov z výchovy a ku väčšej snahe rodičov popracovať na sebe, na svojich výchovných schopnostiach a zručnostiach.
 - Atd'.
- Zážitky vzťahu lásky medzi rodičmi navzájom a medzi rodičmi a deťmi sú nenahraditeľnou podmienkou socializácie dieťaťa: rozvoja jeho schopnosti nadväzovať trvalé vzťahy, spolupracovať, tvorivo rozmýšľať. Vďaka tejto jedinečnej danosti a spôsobilosti má rodina obrovský potenciál k formovaniu dobrého človeka. Pri narušených medziľudských vzťahoch v spoločnosti, zdravé rodiny – hoci samy ohrozené krehkosťou vzťahov – môžu slúžiť ako maják a útočisko pre stroskotancov. V knihe proroka Zachariáša je tento verš: „Toto hovorí Pán zástupov: V tých dňoch sa chopí 10 mužov z národov všetkých jazykov, chopia sa okraja odevu júdskeho muža a povedia: Pôjdeme s vami, lebo sme počuli, že s vami je Boh.“ (8, 23).
- Koľkokrát Ježiš Kristus opakoval slová: Nebojte sa, ja som premohol svet! Kto mu uveril, nemôže sa báť, ale má dôverovať! Postoj dôvery bol priam podstatou mnohých osobností súčasnej a nedávnej histórie ľudstva. Pri smrti pápeža Jána Pavla odzneli pozoruhodné slová: „Svet nie je tak ďaleko od Boha, aby nebol schopný zachytiť zo „silného zdroja“ – aspoň podvedome prítomnosť a Božie pôsobenie v našom svete.“ Takými „silnými zdrojmi“ boli okrem pápeža Wojtyly aj Matka Tereza z Kalkaty, Martin Luther Kinga, prezident Juhoafrickej republiky Nelson Mandela a mnoho iných neznámych žien a mužov.
- Sme presvedčení, že je našou povinnosťou odovzdávať nádej namiesto kritiky či šírenia obáv. Sme povinní pokojne a hodnoverne vydávať životom svedectvo o tejto nádeji pre rodinu v postmodernej dobe: návratom k pôvodným koreňom intímnej lásky - eros (Kniha Pieseň piesni) i vzájomnej obetavej, nezištnej lásky – agapé (Veľpieseň lásky, Prvý List Korint'anom, 13), ktoré Biblia tak vyvázene spája. Pre tých, čo žijú svoj rodinný život vo vzájomnej láske, je to už každodenná skúsenosť. To je to jediné, čo nesmie chýbať, svedectvo života rodín kresťanov a ľudí dobrej vôle. O ostatné sa postará Boh. On má cez svedomie a cez neviditeľné slobodné vanutie svojho Ducha priamy kontakt na srdce každého človeka...

Použitá a citovaná literatúra:

- 1/ Guráň, Peter: Rodina na Slovensku, In: Zborník Medzinárodného strediska pre štúdium rodiny, Bratislava, rok 1994
- 2/ Hamanová, Jana: Syndróm rizikového správania sa v dospievaní, In: O výchove v rodine, Zborník z konferencie Slovenskej spoločnosti pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, Bratislava 2001
- 3/ Ján Pavol II.: Familiaris consortio (Rodinné spoločenstvo), Rím 1980

- 4/ Kvapilová, Erika: Rôznorodosť rodinných foriem – výzva pre sociálnu politiku, Sociológia č. 5/2000
- 5/ Lenczová, Terézia: K charakteru koncepcie rodinnej politiky na Slovensku, Sociológia č. 4/2001
- 6/ Lenczová, Terézia: Rodina ako potenciálne možné východisko zo spoločenskej krízy, RAN, Spoločensko-duchovná revue, Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, 2005/2
- 7/ Lenczová, Terézia: Muž a žena v dnešnej kultúre, In: Zborník prednášok a metodických postupov, ktoré odzneli na priebežnom vzdelávaní Výchova k manželstvu a rodičovstvu – sexualita v slobode a zodpovednosti, Metodicko-pedagogické centrum Bratislava, Tomášikova 4, rok 2003
- 8/ Lukšík, Ivan, Popper, Miroslav: O sexuálnom správaní mladých ľudí na Slovensku, kvantitatívne a kvalitatívne uazovatele, KVSĽ SAV, Bratislava, rok 1997
- 9/ Matejček, Zdeněk: Co kdy a jak ve výchově dětí, Portál, Praha, rok 1996
- 10/ Pastor, Karol: Hodnota manželstva z pohľadu demografa, In: Zborník z konferencie Slovenskej spoločnosti pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, Bratislava, rok 2002
- 11/ Pastor, Karol: Populačný vývoj a zmeny maritálneho správania na Slovensku, Slávnostná konferencia – 35 rokov Slovenskej štatistickej a demografickej spoločnosti, In: Zborník vedeckých prác, vydala SŠDS, Bratislava, rok 2003
- 12/ Potůček, Martin: Úloha odvětví rozvoje člověka v kultivaci a uplatnění lidského potenciálu ve společenském reprodukčním procesu, Brno, rok 1990
- 13/ Smělý, Igor: Fragmenty (post)modernejšej kultúry, Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov, rok 2000
- 14/ Smělý, Igor: Nový morálny kód, Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov, rok 2002
- 15/ Wingen, Max: Familienpolitische Denkanstöße – sieben Anhandlungen, Connex, gesellschaftspolitische Studien, Vektor Verlag, Grafschaft, 2001
- 16/ Zulehner M., Paul: Kinder in der vaterlose Gesellschaft, In: Úloha otca a matky v rodine, Zborník z konferencie Slovenskej spoločnosti pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, Bratislava, rok 2003

HODNOTY RÓMSKEJ RODINY

Ing. Terézia Lenczová, CSc.

Keď hovoríme o rodine na Slovensku, nemôžeme nehovoriť aj o rodine nemalej časti našej populácie, ktorá patrí k osobitej rómskej kultúre. Napriek oprávneným aj kontroverzným pokusom o rôzne definované „integráciu“ Rómov do majoritnej spoločnosti, ešte sa čo to zachovalo z jej osobitosti. Domnievam sa, že podľa našich kritérií nerozvinuté civilizácie a národy sú pre obrovskú dynamiku rozvinutých krajín vlastne darom. Ako? Tak ako najpomalšia ťava určuje tempo napredovania karavány, tak oni technicky a ekonomicky vysoko vyspelé krajiny azda chránia pred „prehriatím“ tempa rozvoja. Zdá sa, že ľudia z tzv. chudobného Juhu si zachovali mnohé vlastnosti, ktoré sme my z bohatšieho Severu v priebehu dejín našej civilizácie stratili...

Z politického terénu pre rozvoj rómskeho etnika u nás

Rómske etnikum, ak chcete národ Rómov – o tom nech rozhodnú odborníci na túto oblasť (Bartosz Adam, 2004) sa vyznačujú vlastnými kultúrnymi hodnotami a vo svojej chudobnejšej časti aj špecifickým spôsobom života. Táto skutočnosť viedla v celom behu dejín Rómov k najrôznejším opatreniam na úrovni štátnej či miestnej politiky. U nás na Slovensku stále cítime plody kultúrnej „integrácie“ Rómov z obdobia komunizmu. Socialistický štát si vyhradil právo rozhodovať, čo je pre Rómov dobré; samozrejme to, čo je výhodné pre štátnu správu. A táto metóda „integrácie“ pripravila Rómov o veľa ich kultúrnych hodnôt a osobitostí, o ich sebavedomie a mnohých o úctu k vlastnej kultúre. Sociálna podpora štátu pre Rómov z tejto suverénnej pozície, ktorou si štát kupoval ich lojalitu, devastovala ich vlastnú zodpovednosť. Urobila z veľkej časti Rómov občanov druhej triedy, ktorí čakajú len na podporu štátu a sami si odvykli preberať zodpovednosť za seba a svoje rodiny. Z plodov tohto 40 ročného „patronátu“ socialistického štátu nad Rómami ešte dnes mnohým politikom, najmä na miestnej úrovni, „tŕpnu zuby“. Samozrejme vstup trhovej ekonomiky do takejto situácie iba prehĺbil ťažkú ekonomickú a sociálnu situáciu rómskych rodín a prehĺbil aj klímu nevraživosti voči tejto osobitej a záujmu hodnej kultúrnej enkláve. Začiatkom 90. rokov na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny a na jeho pridruženom výskumnom pracovisku sa viedli nekonečné debaty o tom, ako a z ktorého konca začať riešiť situáciu našich Rómov. Hľadali sa modely a skúsenosti zo zahraničia (napr. z Francúzska) a najmä často rezonovala principiálna otázka: máme riešiť situáciu Rómov na občianskom princípe alebo na etnickom? Pre voľbu **etnického prístupu** hovorila práve osobitosť ich hodnotového systému (nízke hodnotenie významu vzdelania, tak potrebného pre uplatnenie sa na trhu práce, ich spôsob života „z ruky do úst“ bez plánovania aspoň od výplaty k výplate), reálne nízka úroveň ich vzdelania a zaostalý spôsob života Rómov žijúcich v osadách. Pre voľbu **občianskeho prístupu** hovorilo zdôrazňovanie skutočnosti, že človek získava a posilňuje svoju dôstojnosť uplatnením vlastnej zodpovednosti za svoju budúcnosť a budúcnosť svojej rodiny. Samozrejme, komunálna politika by mala zohrávať pri aplikácii tohto prístupu podstatnú úlohu istého druhu „sprevádzania“ rómskych občanov a občianek pri uplatňovaní ich vlastnej zodpovednosti. Reálne sa predpokladalo, že nemožno očakávať nejaké „skokové“ výsledky, že ide o beh na dlhú trať, ktorý vyžaduje tvorivosť a trepezivosť. Všetci sme sa však zhodli na tom, že úlohou priam strategického významu je odovzdať rómskej mládeži vzdelanie a rozvíjať ich vlastnú kultúru a participáciu. Tím odborníkov, pracujúcich na tvorbe koncepcie štátnej rodinnej politiky, odporučal pre zvýšenie hodnovernosti riešení

ponúkaných rómskej komunite zapojiť aj svojho druhu „občiansku misiu“ dobrovoľníkov, na spôsob dobrovoľníkov OSN alebo kresťanských misionárov, ktorí by nejakú dobu žili spolu s Rómami v ich prostredí.

Otázka o alternatívach prístupu k riešeniu ekonomickej, sociálnej a kultúrnej situácie Rómov sa dnes už nezvykne spomínať, ale s potešením môžeme vnímať, ako mnoho Rómov vyrástlo vo vlastnej zodpovednosti, vďaka citlivému pôsobeniu mnohých pracovníkov samosprávnych orgánov, cirkví, mimovládnych organizácií i európskych štruktúr. Politika našťastie nemusí byť iba o dvoch prístupoch. Niečo o tom naznačila vo svojom príhovore žena s obrovskou, v celom svete uznávanou morálnou autoritou, Chiara Lubichová, vo svojom príhovore v Národnej rade SR 10. mája 2001: „Bratstvo umožňuje zavádzať do každodennej politickej práce nové princípy: pomáha konať tak, aby sa nikdy nevládlo proti niekomu a aby vláda nebola vyjadrením vôle len jednej časti krajiny...Moc sa dá presadiť silou, no autoritu zaručuje len láska.“ Kto môže a chce pochopiť, pochopí, čo to znamená pre citlivú prácu s rómskym národom.

K rodinnej kultúre Rómov na Slovensku

Pre Rómov znamená rodina ozaj základ ich životnej istoty a orientácie. Podľa Arne Manna je u Rómov rodinná spolupatričnosť väčšia ako etnická spolupatričnosť (Mann Arne, 1990). To je postoj osvedčený stáročiami života na okraji rôznych spoločností alebo na cestách krížom krážom krajinami. Súkromie rodiny chráni pred nepriazňou okolitého sveta, pred totalitnými systémami i pred tvrdými nárokmi trhovej ekonomiky po skúsenosti štátneho paternalizmu.

Lenže čo robí s rómskou rodinou nezamestnanosť, hlad, čo strata hodnôt vlastnej kultúry?

Na túto otázku sa pokúšali odpovedať viacerí autori, medzi nimi aj výskum rómskej rodiny na pôde Výskumného ústavu práce, sociálnych vecí a rodiny v rokoch 1997 – 1998 (Lenczová Mária, 1997). Zostáva ešte veľa otvorených otázok a stále ešte málo zmapovaný terén rómskych osád, ktorých je v realite oveľa viac, ako hovoria oficiálne štatistiky.

Vo svojom príspevku sa dotknem iba jedného aspektu života rómskej rodiny: aké sú objektívne možnosti pre to, aby sa rómskym rodinám darilo plniť ich dve základné funkcie, výchovnú a ekonomicko-zabezpečovaciu? A popri tom porovnáam, ako sa líši každodenná tvrdá realita života Rómov na Slovensku od proklamovaných zásad, vyjadrených v pekných rómskych prísloviach.

Aká je rómska rodina? Podľa V. Bačovej (Bačová Viera, 1990) predstavuje rómska rodina iný demografický typ rodiny ako majoritná rodina. Je pre ňu charakteristické:

- nízky vek začiatku života v partnerskom zväzku a nízky vek žien pri prvom pôrode,
- vyšší počet detí ako v majoritných rodinách,
- menší podiel ľudí v po produktívnom veku
- viacčlenné domácnosti
- vyšší podiel úplných rodín s deťmi do 15 rokov
- spoločné bývanie niekoľkých generácií pokrvných príbuzných, spoločné hospodárenie.

O špecifikách rómskych rodín, ktoré sú samozrejme v realite tiež dosť rôznorodé podľa rôznych relevantných kritérií (intenzita prežívania hodnôt a tradícií rómskej kultúry, ekonomická situácia a charakter sídla a v ňom spôsob bývania, otvorenosť pre kontakty s majoritnou spoločnosťou a kultúrou, príslušnosť k jednej z viacerých rómskych subetnických skupín, ktoré žijú na Slovensku a pod.) veľa hovoria rómske príslovia.

O rodinnej kultúre Rómov vypovedajú napríklad tieto príslovia:

„Šťastný človek, ktorý má dobrých príbuzných“

„Nie sú deti, nie je šťastie“

„Ak si ma chce niekto uctiť, nech si ma uctí ako Róma“

„Nie som bohatý tým, čo som nazhromaždil, ale tým, čo som rozdal“

„Hľadaj Boha a nájdeš všetko“

„Ak mi budú vnucovať dobro, neuverím, že je dobré“

„Lepšie vajíčko dnes, ako sliepka zajtra“

„Buď vďačný každému, kto ťa niečo naučil“

„Lepšie je, keď ťa morí práca, ako keby ťa moril hlad“

(Hübschmannová M., 1991)

Toto duchovné bohatstvo je dobrým základom pre **výchovu detí** k rodinnej súdržnosti, k solidarite a pomáhaniu druhým ľuďom, k práci, k záujmu o vzdelanie, k slobode a hrdosti na svoj národ. Medzi toto kultúrne bohatstvo a skutočné rodinné hodnoty konkrétnych rómskych rodín však vstupuje toľko faktorov, ktoré ho zamieňajú za celkom pragmatické hodnoty každodennej reality, za cieľ prežiť.

Spomínaný výskum sa opiera o obsahy 760 vrátených vyplnených dotazníkov, ktoré vyškolení anketári vyplnili v rómskych rodinách. Boli zámerné vybrať oblasti Slovenska s najväčšou koncentráciou rómskych občanov. Zámerom výskumu bolo urobiť hĺbkovú sondu do situácie rómskych rodín, poskytnúť určitú výpoveď o spôsobe, ako rómske rodiny vychovávajú

svoje deti a akými stratégiami riešia svoju neľahkú ekonomickú situáciu. Aj po 10 rokoch je to téma stále vysoko aktuálna. Všeobecne platí, že výchova v každej rodine sa uskutočňuje na prvom mieste príkladom dospelých, rodičov, ako sa správajú, aké majú vzájomné vzťahy. Potom rozhovormi o každodenných aj pre život dôležitých otázkach a realizáciou vzdelávacích, kultúrnych, záujmových a pracovných činností v rodine i mimo rodinu.

Sila príkladu rodičov závisí od opravdivosti a zrelosti ich osobnosti a od ich vzájomnej lásky. Tu neplatí priama závislosť od úrovne vzdelania, hoci vzdelanie môže zjemniť prejavy osobnosti. Nízky vek začiatku života v partnerskom zväzku u rómskych mladých ľudí však môže byť nevýhodou pre zrelosť a kvalitu ich výchovného pôsobenia na ich vlastné deti. Otvorenosť rodičov pre **rozhovory s deťmi** závisí najmä od ich životnej múdrosti a životných skúseností, od schopnosti počúvať a empatie a od ich vzdelania, rozhladenosti. Podľa citovaného výskumu v anketármi oslovených rómskych rodinách sa s deťmi rodičia rozprávali najčastejšie o čistote a poriadku (v 63 % odpovedí respondentov), o hospodárení a peniazoch (v 41 % odpovedí), o pohlavnom živote a príprave na rodinný život v 7 % odpovedí. Nikdy sa nerozprávajú o pohlavnom živote a príprave na rodinný život v 65% odpovedí, o hospodárení a peniazoch v 11,6 % odpovedí a o čistote a poriadku v 3 % odpovedí.

Realizácia vzdelávacích, záujmových a pracovných činností v rodine i mimo rodinu už bezprostredne súvisí so vzdelaním rodičov, najmä otca. Aký **vzťah ku škole**, ku vzdelaniu si vytvorí rómske dieťa, to závisí od vzťahu rodičov ku hodnote vzdelania, ale aj od mnohých ďalších vonkajších a vnútorodinných faktorov: od dohľadu školských a správnych orgánov nad dochádzkou rómskych detí do školy, od jazykovej prípravy detí pred vstupom do školy, od toho, ako sa rómske dieťa cíti prijaté zo strany učiteľov i spolužiakov, od sociálnej situácie rodiny, od vzdialenosti od školy a pod. **Záujmové činnosti** ako je šport, hudba, tanec, čo je rómskym deťom prirodzené a blízke, sú, žiaľ, podmienené aj istým vecným a finančným vybavením rodiny dieťaťa. Tu by mala veľké pole pôsobnosti podpora nadaných detí zo strany nadácií či špeciálnych fondov samosprávnych či iných orgánov. A keďže sa to zatiaľ veľmi nedeje, v rómskych rodinách sa priveľmi uprednostňujú pasívne záujmové činnosti, ako je časté pozeranie televízie (uvádza sa v 81,5 % odpovedí). **Výchova pracovnou činnosťou** má, zdá sa, v rómskych rodinách najväčšiu šancu. Vo viacdenných rómskych rodinách je prax rozdeliť starostlivosť o maličké deti medzi starších súrodencov. Pomoc detí v rómskych rodinách pri domácich prácach sa uvádza v 40,9 % odpovedí. Tieto pracovné návyky však nemajú žiaľ dostatočné pokračovanie v primeranom zamestnaní.

Realizácia **ekonomicko-zabezpečovacej funkcie** v rómskych rodinách je radikálne sťažená ich vysokou nezamestnanosťou od počiatku transformácie našej ekonomiky na trhovú ekonomiku. Nezamestnanosť vo veľkej časti rómskych rodín rozhodujúcim spôsobom určuje ich účasť na primeranej životnej úrovni v porovnaní s príslušníkmi majority.

Zamestnanie je pre veľkú časť rómskych občanov na prvom mieste otázkou získania peňazí na obživu, nie prejav osobného záujmu či sebarealizácie. V ponuke trhu práce sa im preto ujde prevažne práca manuálna, v závislosti od ich vzdelania. A pretože štruktúra priemyslu a ekonomických činností je celkom inak rozmiestnená ako je rozmiestnené rómske osídlenie v rámci Slovenska, stáva sa nezamestnanosť, dlhodobá nezamestnanosť údelom prevažne Rómov – so všetkými negatívnymi dôsledkami pre ich rodiny, pre ich motiváciu k práci, k vzdelávaniu sa. Ako preťať tento bludný kruh!

Bez participácie Rómov na tvorbe a potom i na realizácii regionálnych rozvojových programov, bez tvorivej vynaliezavosti vytvárania sezónnych a príležitostných pracovných príležitostí, bez systematickej práce v prospech vzdelávania rómskej mládeže i dopĺňovania vzdelania dospelých Rómov, mužov i žien, to nepôjde!

Rozvojový potenciál našich rómskych spoluobčanov

Pod rozvojovým potenciálom rodiny, tu konkrétne rómskej rodiny, chápeme subjektívnu schopnosť a ochotu a objektívnu možnosť postarať sa na úrovni vlastného chápania o rodinu, najmä o osobnostný rozvoj detí. Rozvojový potenciál rómskych rodín spočíva v spojení vlastných kultúrnych koreňov s osobnou zodpovednosťou rodičov za zmysluplný život ich detí, v súlade s možnosťami a oprávnenými nárokmi spoločnosti, v ktorej žijú.

Medzi prejavy rozvojového potenciálu napríklad patria:

- Rodinná súdržnosť aj vrátane širšieho príbuzenstva. Pomáha pri prekonávaní životných problémov a pri problémoch týkajúcich sa ekonomického zabezpečenia rodiny. Príbuzenské vzťahy sú u Rómov väčšinou dostatočne silné, ale príbuzní si často nemôžu navzájom finančne pomôcť, pretože nemajú sami dosť peňazí.
- Rómsky jazyk, rómske tradície – spievanie rómskych piesní, rozprávanie rómskych rozprávok, udržiavanie starých zvykov sú stále pomerne dôležitou súčasťou života Rómov. Sami o sebe však nestačia na posilnenie národnej identity, hrdosti a motivácie niečo v živote dokázať, ak spoločenské prostredie nemá tieto ich hodnoty v úcte, ak im nevytvára dostatočný priestor na šírenie cez masmédiá, v školách a podobne. Ak táto podmienka nie je splnená, rodičia majú zábrany vychovávať svoje deti ako Rómov. Tým ich však ukracujú o ich kultúrne korene, o dôvod pre osobnostnú identitu a tak prepotrebnú hrdosť.
- Sociálne kontakty s nerómskym obyvateľstvom prispievajú k rozvoju aspirácií a potrieb rómskych občanov, mužov i žien, vedú ich k porovnávaniu ich economickej situácie, spôsobu života a tým k motivácii, niektoré prejavy spôsobu života alebo používanie hmotných hodnôt napodobňovať.

- Vplyv vzdelania, najmä vzdelania muža otca, má pre výchovu detí, pre podporu ich vzdelávania a rozvíjania ich záujmových oblastí rozhodujúci význam. Sú tu však mnohé ekonomické a sociálne prekážky na strane rodičov, často aj ľahostajnosť, vyvolaná svojskou interpretáciou skúsenosti, že rómski mladí ľudia sú na trhu práce prijímaní až v druhom poradí. Túto bariéru môže pomôcť prekonať rôzna sprostredkovateľská činnosť medzi zamestnávateľmi a rómskou mládežou napríklad z úrovne Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny.
- K rozvojovému potenciálu Rómov patrí aj istá vynaliezavosť, získaná azda stáročným zápasom o prežitie, ako si vylepšovať finančnú situáciu rôznymi drobnými zárobkovými činnosťami: napríklad zber bylín, húb, starých kovov, brigády na stavbách či v záhradách súkromníkov, sezónne práce a pod.
- Rozvojový potenciál rodičov môže posilniť ich nespokojnosť s ich vlastným detstvom a túžba, aby sa ich deti mali lepšie.
- Nespokojnosť s vlastnou ekonomickou situáciou v porovnaní s nerómskymi rodinami by mala vyústiť v jasne a nahlas vyslovený záujem Rómov, mladých aj stredného veku, o získanie či doplnenie vzdelania aspoň na úroveň základného, optimálne na úroveň stredoškolského vzdelania. To je osobná úloha nielen pre každého/každú členku rómskeho etnika, to je *conditio sine qua non* pre riešenie situácie Rómov na Slovensku i v Európe: je to úloha aj pre vlády, aby sa Rómovia mohli uplatniť na trhu práce nielen doma, ale pokiaľ možno v celej Európe. V prípade Rómov je pracovná mobilita ich historickou prednosťou a dobre vyskúšanou praxou.

Nie je jednoduché nájsť odpoveď na otázku, akú podobu by mala mať integrácia Rómov, čiže ich začlenenie do spoločnosti ako jej plnohodnotných a rovnoprávných členov. Hľadanie optimálnych foriem je obojstranným procesom. Je zrejmé, že oživenie rozvojového potenciálu rómskych rodín, rómskej komunity sa dosiahne oveľa efektívnejšie a podstatne skôr, keď na tejto strategickej úlohe bude mať vôľu sa podieľať celá občianska pospolitosť na Slovensku a keď sa tak bude diať podľa občianskych a ľudských kritérií. (Lenczová Terézia, 2005)

Citovaná literatúra:

- 1/Bartosz, Adam: Neboj sa Cigána, preklad z poľštiny vydalo Občianske združenie Romani vodži, Sobrance, rok 2004, ISBN 80-969273-2-9
- 2/ Mann, Arne: Výber manželského partnera u Cigánov – Rómov na Spiši, In: Slovenský národopis 1990/1-2
- 3/ Lenczová, Mária: Výskum realizácie rodinných funkcií v rómskych rodinách, Výskumný ústav práce, sociálnych vecí a rodiny, výskumná správa, Bratislava, rok 1997
- 4/ Bačová, Viera: Typológia rómskych rodín na Slovensku, In: Sociológia 1990/4
- 5/ Hübschmannová, M.: Múdre slová starých Rómov, Apeiron, Praha, rok 1991
- 6/ Lenczová, Terézia: Paradoxy rómskej rodiny, In: Zborník z konferencie o situácii Rómov na Slovensku, Bratislava, rok 2005

Autorka:

Terézia Lenczová, t.č. predsedníčka Slovenskej spoločnosti pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo je ekonomka s makroekonomickým zameraním, s dlhodobou praxou v sociálno-ekonomickom výskume spoločenských otázok, neskôr najmä problematiky rodiny a jednotlivých členov rodiny. Na pôde Výskumného ústavu práce, sociálnych vecí a rodiny koordinovala tvorbu Konceptie štátnej rodinnej politiky, ktorá bola prijatá vládou SR v roku 1996 a doteraz je platným základom pre opatrenia v prospech rodín na Slovensku.

Prosba za rodiny

Tento text je svojim spôsobom syntetickým vyjadrením hodnotových „koreňov“ rodiny, ku ktorým je hodno sa vždy znova vracieť...

Bože na nebesiach, ty si učinil Abraháma otcom mnohých národov,
 ty si v Nazarete vyvolil matku pre Ježiša, tvojho Syna,
 ty si prijal ľudí tejto zeme ako synov a dcéry.
 Obráť svoj pohľad na naše rodiny.

Požehnaj otcov v ich zodpovednosti za rodinu, za štát a spoločnosť.
 Daj, aby mali čas,
 čas pre načúvanie, čas pre hry,
 čas pre pomáhanie, čas pre mlčanie,

čas pre rozhovory, čas pre modlitbu,
čas pre druhých, čas pre seba.

Požehnaj matky, ktoré sú obrazom tvojej materskej lásky
v rodine, v štáte, v spoločnosti.
Daj, aby boli domovom, domovom v radosť i v bolesti,
domovom pre vieru a nádej,
domovom pre príchod i odchod svojich drahých,
domovom pre druhých, domovom pre seba.

Požehnaj deti, ktorým chceš byť otcom aj matkou.
Daruj im zdravie a radosť,
dobré vzory a verných priateľov.
Drž nad nimi svoju ruku v škole a v práci, na ihrisku aj na ulici,
pri stretnutiach s rovesníkmi i v občianskom a farskom spoločenstve.
Kiež im nikdy nechýba otvorený pohľad do budúcnosti,
keď prežívajú či darujú spoločenstvo,
keď dozrievajú pre život.

Požehnaj starých rodičov a všetkých, čo patria k rodine.
Daruj im pohodu peknej vzájomnosti
v dňoch radosť aj v dňoch núdze.
Požehnaj všetkých v našej cirkvi a v našej krajine,
ktorí sa nasadzujú pre dobro rodín.

O toto všetko ťa prosíme, dobrotivý Otec, v dobe,
v ktorej sme často bezradní a bezmocní.
Predsa však v teba dôverujeme. Amen
P. Heinz Perne, Limburg, SRN
Preklad:(tl)
INFORMÁCIE Z DOMOVA

- **Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika** v spolupráci s občianskym združením z Košíc Združenie za sociálnu reformu usporiadal 9. marca 2006 v Bratislave konferenciu na tému: Ako riešiť dlhodobú nezamestnanosť a chudobu? Vďaka nadviazaným pracovným kontaktom s odborníkmi z USA prizvali pána Teda Abrama, výkonného riaditeľa Amerického inštitútu pre plnú zamestnanosť (American Institute for Full Employment), aby predstavil Odkaz sociálnej reformy USA v 90. rokoch pre Slovensko. Pán Bill Baker, Združenie za sociálnu reformu v Košiciach, ponúkol preplnenému auditóriu Palfyho paláca na Zámockej ulici svoj vstup: Možnosti využitia skúseností z reformy v štáte Colorado na Slovensku.

Troja odborníci Konzervatívneho inštitútu, páni Peter Gonda, Ondrej Dostál a Michal Novota prezentovali „Návrh sociálnej reformy v SR“. Vychádzajú z hodnotových východísk a z úlohy vlády v spoločnosti s trhovou ekonomikou, autori „Návrhu“ predstavujú 6 základných princípov v sociálnej sfére, najmä: **1. osobná zodpovednosť a sebestačnosť, 2. dobrovoľná solidarita a súkromná iniciatíva, 3. subsidiarita a decentralizácia, 4. cielene adresná sociálna solidarita na základnej úrovni, 5. podmienenosť nároku na dávky protihodnotou („nič zadarmo“), 6. konkurencia súkromných poskytovateľov.**

Viac o tom v štúdiu citovaných autorov: Návrh sociálnej reformy na Slovensku

Kontakt: conservative@institute.sk

- **Nechat' žiť je správna voľba** – pod týmto heslom Fórum života ku Dňu počatého dieťaťa 25. marca organizuje 6. ročník celoslovenskej kampane odborníkov, osobností a mimovládnych organizácií, ktoré združuje. Cieľom kampane je poukázať na potrebu rešpektovať a chrániť ľudský život vo všetkých jeho formách – od počatia po prirodzenú smrť. Kampan' je možné podporiť nosením bielej stužky na odevy od 20. – do 26. marca.

Organizátori v kampani osobitne oslovili členov a členky NR SR, ktorí sú zodpovední za prijímanie zákonov, ktoré by rešpektovali právo na život počatých detí. Uskutočnili medzi nimi aj anketu, v ktorej zisťovali ich vedomosti o prenatalnom vývine dieťaťa a o iniciatíve Deň počatého dieťaťa. Vedomosti asi 50 oslovených zákonodarcov anketári hodnotia ako solídne. Každý z oslovených dostal model dieťaťa v životnej veľkosti, ktoré sa dožilo 12 týždňov.

Kampan' Fóra života pokračovala VIII. Ročníkom medzinárodnej konferencie *Vyber si život* v Rajeckých Tepliciach v dňoch 24.-25. marca. Cieľom konferencie v tomto roku je vytvoriť priestor na diskusiu o potrebe chrániť život od počatia

s dôrazom na liečbu neplodnosti. V troch blokoch a workshopoch prezentovali odborníci relevantných vedných odborov z troch krajín a SR svoje odborné postoj; medzi nimi Jozef Glasa, člen Etickej komisie pri Európskom parlamente a Anna Záborská, poslankyňa EP a predsedníčka Výboru pre práva žien a rodovú rovnosť.

Na príprave konferencie *Vyber si život* sa podieľala aj nezisková organizácia Áno pre život. Táto nezisková organizácia poskytuje starostlivosť osamelým matkám s deťmi a tehotným ženám v krízových situáciách v dvoch zariadeniach sociálnych služieb: v domove pre osamelých rodičov a v útulku. Disponuje linkou záchranu pre tehotné ženy, zelené číslo 080 120 024, na ktoré možno volať bezplatne z pevnej linky kdekoľvek na pezemí SR. Tehotné ženy v núdzi a týrané ženy s deťmi sa môžu obrátiť o pomoc na mobil č.: 0903 534 894, e-mailom: apz@marta.sk. Bližšie informácie na

www.anoprezivot.sk. Potrebu pomoci tehotným ženám v núdzi z Bratislavy a okolia možno ohlásiť na mobil č.: 0904 572 578, 0908 688 798

Kontakt: www.forumzivota.sk

- **Európsky festival umeleckého školstva 2006** je tohto roku spojený s oslavou 15. výročia vzniku Slovenskej rady rodičovských združení a 10. výročia prijatia SRRZ za plnoprávneho člena Európskej asociácie rodičov v Bruseli. Hlavná časť národných osláv sa uskutoční v dňoch 19. – 21. mája 2006 v mestách Poprad v Prešovskom kraji a Spišská Nová Ves v Košickom kraji. - Slovenská rada rodičovských združení, ktorá združuje 3440 školských organizácií rodičovských združení, si stanovila ako hlavný cieľ: „pracovať spoločne, v partnerstve rodina a škola, pri zvyšovaní kvality edukačného procesu detí.“ – Európsky festival umeleckého školstva umožňuje stretnutie žiakov, pedagógov, rodičov, zástupcov verejnej správy na početných podujatiach. Sú to prednášky, panelové diskusie, tvorivé dielne, koncerty žiakov a medzinárodné výtvarné súťaže. Ich úlohou je predstaviť školské systémy krajín EÚ, ako v sebe integrujú umenie a poukázať na možnosti vplyvu umenia na rozvoj emocionálnej zrelosti človeka.

Kontakt: srrz@euroweb.sk

INFORMÁCIE ZO ZAHRANIČIA

- **Prínos žien pre podniky**, tak znel názov medzinárodného seminára v Brne, ktorý organizovalo Národní centrum pro rodinu v Brne a Centrum pro rodinu a sociální péči v Brne 23. februára 2006. Zámerom českých a rakúskych odborníkov bolo predstaviť rôzne iniciatívy a projekty na podporu zamestnávania žien, vracajúcich sa z aktívnej materskej starostlivosti o dieťa/deti, na podporu vzdelávania žien pre podnikanie v ČR a Rakúsku. Tiež programy podnikov na uľahčenie zľadovania materských/rodičovských a pracovných úloh zamestnankýň.

Kontakt: www.iti.ac.at

- **Inštitút pre štúdium manželstva a rodiny v Gatingu v Rakúsku** pripravil na 31. marca – 2. apríla 2006 interdisciplinárne vedecké zasadanie na tému: *Čas detstva – kladenie základov osobnosti človeka*. Rokovanie odborníkov z Rakúska, Nemecka, USA a Litvy má prezentovať psychologické, filozofické a pedagogické aspekty obdobia detstva. Usporiadatelia vychádzajú z vedeckých poznatkov o vklade prvých rokov života dieťaťa do formovania jeho osobnosti: sú základom pre individuálne psychické zdravie, pre stabilitu charakteru, pre kreativitu a šťastie dieťaťa. Cieľom tohoto vedeckého podujatia je hľadať, aké možnosti má spoločnosť, aby sa postarala o optimálne psychologické a duchovné prostredie, ktoré by napomáhalo formovanie silných a harmonických osobností.

Kontakt: www.iti.ac.at

- **Slobodné rodiny v slobodnom štáte**, Rodina ako základ pre rozvoj jednotlivca v spoločnosti, Čo sú a čo nie sú úlohy štátu, Rodina v osobitných záťažových situáciách – tieto témy odzneli v cykle prednášok v marci a na začiatku apríla 2006 vo Viedni. Pripravil ich riaditeľ a manager združenia „Rodina a práca v povolani“ pán Gunter Danhel. – Ako východiská svojich prednášok konštatuje autor tieto fakty: rodina, základ ľudského rozvoja, sa stále vo väčšej miere stáva terčom totalitných ideológií, podporujú sa neprirodzené formy spolužitia mužov, žien a detí, štáty priveľmi zasahujú do procesu výchovy, spoločnosť vykorisťuje neplatenú prácu v rodine bez adekvátnej odmeny, rodiny v Rakúsku sa cítia byť pod tlakom situácie. Snahou usporiadateľov je dodať viac odvahy rodinám a naznačiť perspektívu.

Kontakt: familienallianz.gv.at

- **Kongres európskej mládeže** sa uskutočnil v Štrasburgu v čase od 13.- 17. februára 2006 za účasti poslancov a pracovníkov Európskeho parlamentu a hostí. Kongres pripravila medzinárodná organizácia New Women for Europe (Nové ženy pre Európu) v spolupráci s Európskou komisiou v rámci programu „Mládež“ (youthforeurope@arc.org). Podkladom pre výber uchádzačiek z členských krajín EÚ okrem životopisu v anglickom jazyku bola úloha napísať esej, úvahu na tému „Žena, práca a rodina“ v anglickom jazyku v rozsahu 250 slov. – Organizátori ponúkajú kontakt pre záujemkyne, aj tie, ktoré sa na kongrese nemohli zúčastniť, pre budúce podujatia neziskovej organizácie Nová žena, ktorá je súčasťou siete New Women for Europe.

Kontakt: nova.zena@post.sk; jankadz@pobox.sk

Ing. Jana Dziaková, 0904/557 623

- **Februárový informačný list World Youth Alliance** (Svetová aliancia mládeže) dáva nahliadnuť do širokej palety angažovanosti tejto celosvetovej a aj podľa kontinentov združenej činnosti mladých ľudí:
 - Hlavná téma roka 2006: dôstojnosť človeka, solidarita, život.
 - Angažovanosť v Afrike na podporu eliminácie chudoby a vojen v rozvoji Afriky. V tomto duchu pripravili mladí z celého sveta vo februári v Keni prvú medzinárodnú konferenciu WYA.
 - Severoamerická vetva WYA úzko spolupracuje s orgánmi OSN, osobitne s Komisiou pre sociálny rozvoj OSN. Podieľali sa na príprave textu návrhu mimovládnych organizácií, ktorý bol prezentovaný na otváracom stretnutí Komisie, na priebehu okrúhleho stola: Práca a obchod a ich vzťah k ľudskej dôstojnosti. A tiež na práci Komisie pre postavenie ženy OSN, najmä k téme o zdraví matiek.
 - Spolupracovali na príprave seminára na vysokej úrovni a panelovej diskusie, ktoré sa konali 27. marca na pôde OSN v New Yorku so zameraním: Príspevok Jána Pavla II. K mysleniu o sociálnej spravodlivosti a mieri, s hlbším nazretím do jeho konceptu dôstojnosti ľudskej osoby. Viac o tom je na www.wya.net.
 - Tretie medzinárodné fórum solidarity (International Solidarity Forum) je určené pre mladých od 16-30 rokov. Téma Fóra: „Korupcia a správne vládnutie.“
 - WYA si vo februári 2006 v Bruseli pozvala asi 50 mladých ľudí - budúcich lídrov mládeže a spolupracovníkov WYA, aby ich informovala o svojej politickej a kultúrnej angažovanosti, o činnosti orgánov OSN a EÚ. Záujemci o certifikát tohto školenia sa môžu kontaktovať na europe@wya.net.
 - V septembri 2006 sa koná v Poľsku na pôde Varšavskej univerzity konferencia na tému „Ľudská dôstojnosť a budúcnosť Európy“. Konferencia je spojená aj s poznávaním poľskej kultúry a návštevou viacerých miest v Poľsku.

Kontakt: wya@worldyouthalliance.org

- **Nový televízny vysielateľ z oblasti: Rodina – hodnoty – cirkev** v Badensku-Würtenbersku. Toto programové zameranie sľubuje: žiadne pornografické, ezoterické a násilné obrazy, ale inovatívne prezentovanie rodinných a kresťanských hodnôt. V duchu kresťanského poslania a orientácie na hodnoty si plánujú manažéri BW-TV vysielania ponúkať aj: TV shopy, TV trh práce, vysielania o zdraví, hudbe a živote v rodinách, interaktívne poradne o sociálnych, charitatívnych a spoločenských témach a neďefinované bohoslužby.

Iniciátorom zriadenia vysielateľa je evanjelický teológ Hanno Gerwin. Nový vysielateľ „bw family tv“ otvoril minister hospodárstva tejto spolkovej krajiny SRN.

Prameň: Institut für Ehe und Familie, ief@ief.at

STANOVISKÁ K AKTUÁLNYM OTÁZKAM

Rozvoj občianskej spoločnosti umožňuje, aby vznikali silné mimovládne subjekty aj v medzinárodnom meradle. Tieto potom sú aktívnymi činiteľmi na pôde OSN či Európskeho parlamentu v zameraní napríklad na podporu inštitúcie rodiny a rodinných hodnôt, ochranu života a dôstojnosti každej ľudskej osoby. Jednou z takých organizácií je World Youth Alliance, ktorá má pobočky na všetkých kontinentoch. Na čele európskej časti WYA od roku 2000 – 2004 stála významná osobnosť, Dr. Gudrun Lang, t.č. Kugler-Lang a matka prvej dcéry. Rakúsky časopis Vision 2000 v čísle 2/2006 publikoval rozhovor s ňou o skúsenostiach WYA-Európa s EU-inštitúciami v Bruseli a postojmi a činnosťou tamojších politikov. Prinášame preklad rozhovoru s Dr. Gudrun Kugler-Lang.

Vsadila by som na novú generáciu politikov

Vision 2000: S akou atmosférou je človek konfrontovaný v Bruseli, keď tam nastoľuje otázky z pozície viery?

Dr. Kugler-Lang: Úroveň EÚ je zmesou spoločenských a náboženských ideí členských štátov. Človek tam nájde všetky postoje, ktoré len môžu byť na úrovni jednotlivých národov. Rakušania a Nemci stoja niekde v strede: španielskych komunistov napríklad alebo poľských konzervatívov v tejto podobe však u nás nepoznáme. Čo sa viery týka, sú tiež aj takí aj takí. Žiaľ často sa utvárajú väčšinové postoje, zamerané veľmi kriticky proti kresťanským postojom. Čiastočne to súvisí s tým, že kresťania samotní sú často nejednotní a niekedy v politickom konaní nie sú dost' cieľavedomí.

Vision 2000: Môžete uviesť konkrétne príklady?

Dr. Kugler-Lang: Nedávno som povedala jednému z vysoko postavených politikov EÚ, že „v tomto dome je pojem rodina už sám o sebe podozrivý“. Veľkou väčšinou bola prijatá rezolúcia, podľa ktorej krajiny a inštitúcie, ktoré neponúknu pre homosexuálne orientovaných občanov partnerstvá na spôsob manželstva, budú označené za homofóbne. Od predchádzajúceho komisára pre výskum Busquina som osobne počula výrok: „Odporcovia výskumu embryonálnych kmeňových buniek sú horší ako Taliban!“ a od komisára pre vývoj Nielsena zasa: „Je neľudské a perverzné chcieť

eliminovať AIDS prostredníctvom zdržanlivosti a vernosti“. Že z dlhodobého hľadiska je iba tak možné zachrániť život, to je mu jedno.

Vision 2000: Dá sa povedať, že sú tam v prevahe niektoré svetonázorové postoje, ako napríklad: liberálny konzumizmus; ekonomika nadovšetko; človek smie všetko robiť; odmietanie diskriminácie žien, gayov?

Presne tak ako na národnej úrovni platí to isté pravidlo: „Každý má právo mať zábavu a robiť to, čo chce – pokiaľ tým niekomu neublíži.“ Čo však ubližuje druhému alebo mu môže ublížiť, to podlieha autokratickému výkladu. Potrat, rozvod, eutanázia podľa oficiálneho výkladu nikomu neublíži. Okrem toho sú predefinované niektoré pojmy: sloboda nemá nič spoločného s obetavosťou; tolerancia znamená neexistenciu (objektívnej) pravdy; náboženstvo je súkromnou záležitosťou; slušnosť je nuda; rodina je strata slobody, väzenie atď. Jeden z najdôležitejších a najviac používaných pojmov je „diskriminácia“. Každý, komu sa nepozdáva spôsob správania toho druhého, už ho tým diskriminuje. Považovať niečo za nesprávne, už to je fundamentalistické a radikálne, napríklad keď sa považuje fajčenie za nemorálne. Tieto postoje tam nájdete aj medzi kresťanmi.

Vision 2000: Ako sa darí tým, ktorí v tomto prostredí lobujú v prospech ochrany ľudského života?

Dr. Kugler-Lang: Medzi poslancami a poslankyňami Európskeho parlamentu je viac ochrancov života ako medzi poslancami a poslankyňami napríklad rakúskeho Parlamentu. Sú samozrejme mnohí, ktorí sa nevyjadrujú v prospech ochrany života nahlas, ale sú otvorení pre rozhovor a je možné ich motivovať. Je dôležité týchto politikov vyburcovať a pomáhať im zachovať si otvorenosť pre tieto témy. Niektorí dobrí lobysti to aj robia, podobne ako my vo World Youth Alliance-Europe. Bolo by ich treba oveľa viac. Aby sa dalo v tomto smere viac pomáhať, neznamená to, že človek musí pracovať na plný úväzok v Bruseli: poslanci a poslankyne berú veľmi vážne listy od svojich voličov, keď sú informované a nie sú agresívne.

Vision 2000: Je možné posunúť veci dopredu prostredníctvom súkromných rozhovorov?

Dr. Kugler-Lang: Lobbying najlepšie funguje práve prostredníctvom osobných známostí a dôvery. Spomínam si na jedného poslanca EP, ktorý vždy, keď ma tam v EP videl, povedal: „Pani Lang, čo je nového okolo kmeňových buniek? Ako mám hlasovať?“ Keď ma nestretol, často sa nezúčastnil hlasovania.

Vision 2000: Dá sa niečo ovplyvniť prostredníctvom faktov, ktoré hovoria proti moderným tabu-témam: napríklad o postaborčnom syndróme, o narušenom vývoji spoločnosti po zavedení euthanazie...?

Dr. Kugler-Lang: Mnohí politici sú natoľko zideologizovaní, že fakty a štatistiky jednoducho ignorujú. Niekedy je mladá generácia otvorenejšia. Musíme sa samozrejme naučiť, ako správne sprostredkovať fakta: ktoré výskumné výsledky sú reprezentatívne, ktoré je možné brať vážne, pre koho sú ktoré fakta zaujímavé? Musíme si osvojiť pravidlá hry politiky a médií, aby sme mohli niečo ovplyvniť a niečo dosiahnuť. Zatiaľ žiaľ robíme dosť veľa politických chýb.

Vision 2000: Sú v európskych inštitúciách kresťania, na ktorých vidno, že žijú z viery a konajú podľa nej? Ktorí sa k viere verejne priznávajú? Majú kresťania šancu v debatách na pôde EP?

Dr. Kugler-Lang: V európskych inštitúciách je relatívne veľa angažovaných kresťanov, mužov a žien. Mávajú modlitbové stretnutia a spoločné bohoslužby. Raz do roka zvyknú byť v Európskom parlamente modlitbové raňajky za účasti asi 500 poslancov a poslankyň. Žiaľ, aj mnohým angažovaným kresťanom chýba – až na výnimky – zdravé sebavedomie, bohatá sieť kontaktov a zázemie. To je práve našou úlohou tu v EP, aby sme im poskytli podporu.

Vision 2000: Čo dobrého môžeme v budúcnosti čakať?

Dr. Kugler-Lang: Obávam sa, že nejaký veľký posun v myslení súčasnej generácie politikov tak na národnej, ako aj na európskej úrovni nenastane. Ja by som vsadila svoju nádej do novej generácie politikov: mali by to byť ľudia, ktorí sú otvorení pre skutočné riešenia problémov, či už to bude zodpovedať ich svetonázoru alebo nie. Talentovaní mladí ľudia, ktorí svoje myslenie a život usmerňujú podľa trvalých hodnôt, musia byť motivovaní, aby si osvojili politické zručnosti a odvážili sa vstúpiť do arény verejného života. Práve pracujem na takom projekte pre mladých ľudí. Budem veľmi rada, ak by mi niektorí zainteresovaní mladí ľudia napísali: e-mail: europe@wya.net.

Preklad: (tl)

Publikujeme s láskavým dovolením redakcie Vision 2000, Viedeň.

BIBLIOGRAFICKÉ INFORMÁCIE

I. Rodina a spoločnosť

1. Guráň, Peter; Filadelfiová, Jarmila: Slovensko, ľudia, život, rodina, Medzinárodné stredisko
2. pre štúdium rodiny, Bratislava, rok 1995, ISBN 80-88781-02-7
3. Rodina na Slovensku, Medzinárodný rok rodiny 1994, MPSVR SR, Bratislava, rok 1993
4. Botíková, Marta a kol.: Tradície slovenskej rodiny, Vydavateľstvo Veda, SAV, Bratislava 1997, ISBN 80-224-0461-6
5. Možný, Ivo: Sociologie rodiny, Sociologické nakladatelství, Praha 1999, ISBN 80-85850-75-3
6. Rodina na prelome tisícročí, Zborník zo seminára, Národné osvetové centrum v Bratislave, rok 1999
7. Zdravá rodina – základ demokratického štátu v Európe 2000, zborník z konferencie SSRZR, Bratislava, rok 2000,

ISBN 80-968318-6-0

8. Rodina a trvalo udržateľný rozvoj, dialóg o otázkach, ktoré vyvolal nový Zákon o rodine, zborník z konferencie SSRZR, Bratislava, rok 2005, ISBN 80- 968891-4-1
9. Mut zur Ethik-Schutz der Familie und der heranwachsenden Jugend, Verlag Menschenkenntnis, 1994, ISBN 3-906989-46-1
10. Mišovič, Bernard: Antológia štúdií k sociálnej morálke, Dobrá kniha, ISBN 80-7141-066-7
11. Rodina v centre pastoračnej starostlivosti, zborník prednášok, Centrum rodiny a vzdelávania SKCH, Bratislava, rok 2004
12. Končí era rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti? Zborník z medzinárodnej konferencie, Národní centrum pro rodinu ČR, rok 1999
13. Rodina z perspektívy dětí – chudoba jako objektivní a subjektivní problém, Zborník z medzinárodnej konferencie, Národní centrum pro rodinu ČR, rok 2004
14. O rodinnej politike na podnikovej úrovni, sociálny audit v Európe, rok 1999
15. Schmidt, Renate: Familie bringt Gewinn, Verlag Bertelsmannstiftung, 2004, ISBN 3-89204-778-2
16. Tettamanzi, Dionigi: Famiglia, dove sei?, 2002, Monteferrato, ISBN 88-8441-022-3
17. The Traditional Family in Peril, USA, 1996,

II. Rodina a jej vzťahy

1. Radosť v rodine, Zborník a katalóg výtvarných a literárnych prác detí o rodine, HKR, rok 2004, ISBN 80-969263-8-1 2 kusy
2. Žena v cirkvi a ve spoločnosti, zborník prednášok Únie katolíckych žien v období 1997-1999, Pastorační středisko, Praha,
3. Súčasné vývojové tendencie v zamestnávaní žien, VÚPSVR, Bratislava, 1997
4. Príspevok seniorov Európy na formovanie rodiny pre 3. tisícročie, sympóziium Združenia kresťanských dôchodcov, Bratislava 1998
5. Lubich, Chiara: Rodina – spoločná cesta k svätosti, Vydavateľstvo Nové Mesto, Bratislava, rok 1998, ISBN 80-85487-64-0
6. Sočufka, František: Dozrievanie rodiny v zápasoch, Vydavateľstvo Don Bosco, rok 2001, ISBN 80-88933-80-3
7. Ženy a muži na Slovensku, vydal Koordinačný výbor pre problematiku žien, Bratislava, rok 1998
8. Janotová, Dana: Dospívajúci v rodině, knihovnička Vlasty, rok 1981
9. Plaňava, Ivo: Rodinné křížovatky, knihovnička Vlasty, rok 1981
10. Terstenjak, Anton: Rodiče a děti, dospívání, rok 1969
11. Vývoj starostlivosti o seniorov v Strednej Európe, 4. európske sympóziium, Bratislava, rok 1995, ISBN 80-967674-1-0
12. Ochrana starých ľudí v podmienkach transformácie sociálnej sféry, MPSVR SR, seminár v Častej, rok 1997
13. Ein Bund der Liebe, Katechézy Jána Pavla II. o základných otázkach ľudskej sexuality,
14. Jacková, Martina: Individuálne a spoločenské súvislosti vzniku a zániku manželstva, Diplomová práca, Trnavská univerzita, Fakulta ošetrovateľstva a sociálnej práce, rok 1998
15. Belišová, Viera: Prevencia sociálnej izolácie a kriminality odchovancov z detských domovov, Diplomová práca, Trnavská univerzita, Fakulta ošetrovateľstva a sociálnej práce, rok 2000
16. Marková, Katarína: Sociálne postavenie ženy – matky, Diplomová práca, Trnavská univerzita, Fakulta ošetrovateľstva a sociálnej práce, rok 1999
17. Rovnoprávnosť žien a mužov: Demokracia v spoločnosti a v rodine, zborník z medzinárodného seminára, Medzinárodné stredisko pre štúdium rodiny, Bratislava, rok 1998
18. Ženy v demokratickej spoločnosti: sú si ženy vedomé svojich práv?, zborník z medzinárodného seminára, Medzinárodné stredisko pre štúdium rodiny, Bratislava, rok 1999

*„Nemožno hovoriť o pokroku,
ak upadá človek...“*

Alexander Voznesenskij

Rodina a zodpovedné rodičovstvo dnes
Informačný bulletin občianskeho združenia
Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo

Adresa redakcie: Uhrova 16, 831 01 Bratislava 37,
tel. kontakt 02/54792302, e-mail: family@slovanet.sk

Odborný tím spolupracovníkov:

Doc. MUDr. Jozef Glasa, PhD, Doc. PhDr. Mária Glasová, PhD,
Doc. PhDr. Jozef Matulník, PhD, Doc. MUDr. ThDr. Marián Mráz, PhD, SJ,
PhDr. Lucia Mikulcová, Doc.RNDr. Karol Pastor, PhD,
Mgr. Ivan Podmanický, Doc. PhDr. Mária Potočárová, PhD,
Doc. MUDr. Alojz Rakús, PhD

Číslo zostavila: Ing. Terézia Lenczová, CSc.

Šéfredaktor: Ing. Terézia Lenczová, CSc.

Číslo registrácie: 2378/2000

Texty neprešli jazykovou úpravou

Sadzba: Peter Blaho
Tlač: SÚTN, Bratislava

ISSN 1335 – 7980